

Załącznik nr 2 do
Uchwały Nr XXVI/144/08
Rady Miejskiej w Połańcu
z dnia 28 sierpnia 2008 r.

Gmina Połaniec

Plan Odnowy Miejscowości

Tursko Małe

na lata 2008 – 2015

InicjatywaLokalna.pl

Tursko Małe, lipiec 2008

Autorzy:

mgr Anna Kluz

mgr Rafał Graczkowski

mgr Paweł Walczyszyn

Przy współpracy:

Urzedu Miasta i Gminy w Potańcu

Konsorcjum *InicjatywaLokalna.pl*

ul. Targowa 18, 25-520 Kielce

tel./fax 041 343 01 24

e-mail: biuro@inicjatywalokalna.pl

www.inicjatywalokalna.pl

<i>Rozdział</i>	<i>Nazwa</i>	<i>Strona</i>
	Spis treści	3
1.	Wstęp	5
2.	Uczestnicy debaty strategicznej reprezentujący miejscowość Tursko Małe	6
3.	Metodologia	9
4.	Obszar i czas realizacji Planu Odnowy Miejscowości	10
5.	Charakterystyka Miejscowości Tursko Małe	11
5.1	Położenie, przynależność administracyjna, powierzchnia i liczba ludności	11
5.2	Historia miejscowości	14
5.3	Określenie przestrzennej struktury miejscowości	16
6.	Inwentaryzacja zasobów służących odnowie miejscowości	17
6.1	Zasoby przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe	17
6.2	Obiekty i tereny	19
6.3	Infrastruktura społeczna	21
6.4	Infrastruktura techniczna	22
6.5	Przedsiębiorczość i rolnictwo	24
6.6	Kapitał społeczny i ludzki	25
7.	Kluczowe obszary problemowe	28
8.	Ocena mocnych i słabych stron miejscowości	30
9.	Miejscowość Tursko Małe w 2015 roku	32
10.	Cele strategiczne do 2015 roku	34
11.	Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną	35
11.1	Zadania inwestycyjne do realizacji w latach 2008-2015 wskazane przez mieszkańców miejscowości Tursko Małe	36
11.2	Zadania nie inwestycyjne	37
12.	Opis zadania priorytetowego w ramach „PROW 2007-2013”	38
12.1	Szacunkowe zestawienie kosztów zadania priorytetowego	39
12.2	Harmonogram rzeczowo-finansowy zadania priorytetowego	41

13.	Realizacja Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe	42
13.1	Wdrażanie	43
13.2	Finansowanie	45
13.3	Komunikacja społeczna i promocja	48
13.3	Monitoring	49
13.4	Aktualizacja	50
	Bibliografia	51
	Spis tabel	52
	Spis fotografii	53

1. Wstęp

„Plan Odnowy Miejscowości Tursko Małe na lata 2008-2015 ” (dalej: POM Tursko Małe) został opracowany zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Zgodnie z założeniami, dokument składa się z czterech części. Pierwsza część zawiera charakterystykę miejscowości, w której będzie realizowana operacja. Kolejny element Planu, to Inwentaryzacja Zasobów, które służą odnowie miejscowości. W tej części zostały wymienione i opisane aktualne zasoby, które mogą przyczynić się do rozwoju miejscowości np. zasoby przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe, infrastruktura społeczna i techniczna, gospodarka i rolnictwo, kapitał społeczny itp. Następnym elementem składowym dokumentu jest zestawienie oraz ocena mocnych i słabych stron miejscowości, oraz określenie szans i zagrożeń. Najistotniejszą częścią z punktu widzenia rozwoju jest plan działań inwestycyjnych oraz przedsięwzięć aktywizujących społeczność na okres co najmniej 7 lat.

Plan Odnowy Miejscowości jest bardzo ważnym instrumentem odnowy wsi, jej rozwoju oraz poprawy warunków pracy i życia mieszkańców. Dokument ten jest podstawowym załącznikiem do wniosku w ramach „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013” działanie „Odnowa i rozwój wsi”. Plan Odnowy Miejscowości Tursko Małe ma przyczynić się do podniesienia standardu życia i pracy poprzez realizację określonych priorytetów. Konsekwencją podjętych przedsięwzięć ma być rozwój tożsamości społeczności lokalnych, zachowanie ich dziedzictwa kulturowego oraz podniesienie atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej.

Rozwój i odnowa wsi to kluczowe zadanie wynikające z polityki kraju na najbliższe lata. Jest to też wyzwanie dla władz lokalnych. Dowodem działań podjętych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich jest opracowanie Planów Odnowy Miejscowości, które w sposób bezpośredni wiążą się z licznymi korzyściami dla danej miejscowości.

Plan Odnowy Miejscowości Tursko Małe na lata 2008-2015 to plan, którego celem strategicznym jest wyznaczenie zadań wynikających z problemów blokujących rozwój potencjału wsi.

Dokument opracowano metodami oddolnymi wspólnie z mieszkańcami w trakcie zebrania zespołu roboczego ds. POM, a następnie uchwalony przez Zebranie Wiejskie w dniu 30 lipca 2008 roku.

2. Uczestnicy debaty strategicznej reprezentujący miejscowość Tursko Małe

Debata strategiczna jest elementem procedury przygotowawczej do opracowania Planu Odnowy Miejscowości.

W dniu 01 lipca 2008 roku spotkanie przedstawicieli lokalnej społeczności, władz gminy i Konsorcjum *InicjatywaLokalna.pl*

Podczas spotkania zostały określone główne problemy, które ograniczają rozwój miejscowości w poszczególnych przyjętych obszarach życia społeczno-gospodarczego.

Wypracowano wizję rozwoju miejscowości do roku 2015. W spotkaniu wzięli udział:

1. Jacek Tarnowski
2. Ernest Gałek
3. Aneta Matusiewicz
4. Jolanta Pargieła
5. Urszula Nowak
6. Stanisław Pawlak
7. Stanisław Golonka
8. Kazimierz Kurgan
9. Ryszard Ryza
10. Krzysztof Wróbel

oraz moderatorzy zebrania z Konsorcjum *InicjatywaLokalna.pl*:

1. Anna Kluz
2. Rafał Graczkowski

Łącznie w dyskusji wzięło udział 12 osób.

Fot.1. Spotkanie strategiczne 01.07.2008r. , fot. Rafał Graczkowski

Fot.2. Spotkanie strategiczne 01.07.2008r., fot. Rafał Graczkowski

Fot.3. Spotkanie strategiczne 01.07.2008r., fot. Rafał Graczkowski

3. Metodologia

Informacje potrzebne do opracowania „Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe na lata 2008-2015” zostały uzyskane poprzez użycie następujących metod:

- badania literaturowe (głównie w zakresie dokumentacji),
- generowanie pomysłów za pomocą metod odroczonej krytyki (zestaw metod Osborn'a),
- obserwacja uczestnicząca,
- prezentacje za pomocą flipczartów i rzutników multimedialnych,
- analiza strategiczna SWOT,
- analizy eksperckie.

4. Obszar i czas realizacji Planu Odnowy Miejscowości

Plan Odnowy Miejscowości jest kompleksowym dokumentem określającym projekty niezbędne do realizacji na terenie Miejscowości Tursko Małe w latach 2008 – 2015. Jest on zgodny z priorytetami i celami dokumentów planistycznych wyższego rzędu (powiatowymi, regionalnymi, krajowymi i UE). Dokument został przygotowany między innymi na podstawie Planu Odnowy Wsi dla Gminy Połaniec na lata 2008-2013.

Plan Odnowy Miejscowości przedstawia sytuację społeczno-gospodarczą Turska Małego, formułuje problemy, zadania i projekty, których realizacja pozwoli osiągnąć oczekiwany poziom rozwoju. Jest narzędziem umożliwiającym podejmowanie efektywnych decyzji finansowych związanych z angażowaniem środków własnych gminy, jak i ubieganiem się o ośrodki ze źródeł zewnętrznych.

Przy opracowaniu Planu Odnowy Miejscowości, dużą rolę odgrywają społeczności lokalne znające specyfikę wsi oraz jej problemy. W związku z powyższym przygotowanie Planu zostało poprzedzone konsultacjami społecznymi.

Projekt był omawiany na zebraniu strategicznym Zespołu Roboczego ds. Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe (01 lipiec 2008 roku) oraz podczas Zebrania Wiejskiego (30 lipca 2008 roku).

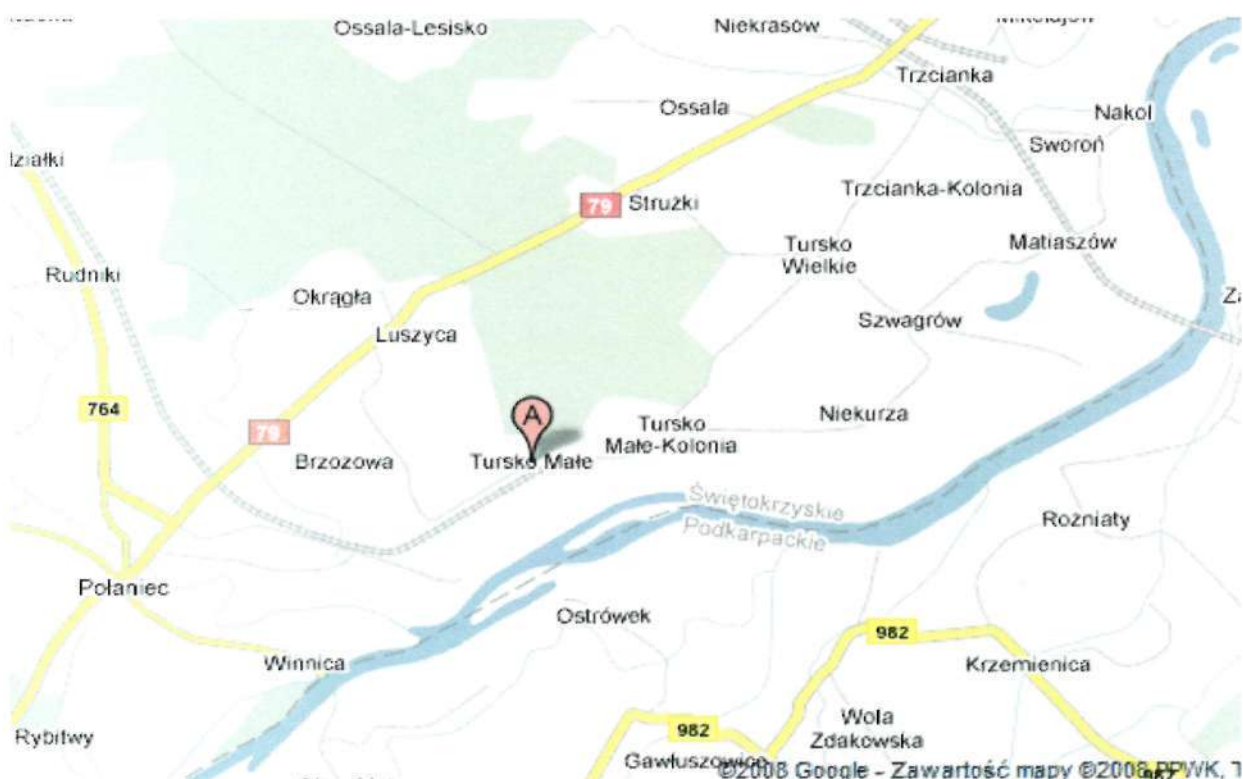

Fot. 4 Spotkanie wiejskie 30.07.2008r. , fot Anna Kluz

5. Charakterystyka Miejscowości Tursko Małe

5.1 Położenie, przynależność administracyjna, powierzchnia i liczba ludności

Tursko Małe to wieś sołecka położona w gminie Połaniec, w powiecie staszowskim, w województwie świętokrzyskim. Współrzędne miejscowości to 50° 27' N 21° 21' E

Źródło: www.maps.google.pl

Wieś Tursko Małe w latach 1975-1998 przynależała administracyjnie do województwa tarnobrzeskiego. Od 1998 jest jednym z 17 sołectw Gminy Połaniec.

Gmina Połaniec zlokalizowana jest w powiecie staszowskim. Od wschodu jej granicę stanowi rzeka Wisła, zaś od północy i zachodu kompleks lasów Golejowskich. W 1869 roku Połaniec utracił samodzielność i został przekształcony w wieś liczącą 23 osady, prawa miejskie odzyskał 111 lat później.

Połaniec to gmina miejsko-wiejska zajmująca 7501ha z czego miasto Połaniec 1241ha. Prawie 20% powierzchni stanowią lasy z przewagą drzewostanu sosnowego.

Gminy położona jest w niecce nidziańskiej, której mezoregion stanowi m.in. Niecka Połaniecka. Jest przedłużonym zapadliskiem tektonicznym, zbudowanym głównie z piasków, ilów i gipsów.

Surowce naturalne występujące na terenie Gminy Połaniec to głównie surowce ilaste ceramiki budowlanej oraz kruszywo naturalne (piaski drobnoziarniste) wydobywane w miejscowości Ruszczy.

Teren gminy jest rozciągnięty pomiędzy dolinami rzek Wisły, Czarnej, Wschodniej, Śmierdziączki i Kanału. Rzeka Czarna, stanowiła od czasów nowożytnych rzekę splawną, którą transportowano drewno i zboże do portu w Połańcu. Kiedyś wody tej rzeki były bardzo czyste dziś są określone jako wody pozaklasowe.

Tabela 1 – Powierzchnia poszczególnych miejscowości w gminie Połaniec wg stanu na 31.12.2007 r.

L.p.	Sołectwo	Obszar [w km ²]
1.	Brzozowa	2,88
2.	Kamieniec	5,40
3.	Kraśnik	9,92
4.	Luszyca	2,77
5.	Zawada	1,99
6.	Łęg	2,34
7.	Maśnik	2,89
8.	Okrągła	2,62
9.	Rybitwy	5,17
10.	Rudniki	5,06
11.	Ruszcza	6,78
12.	Ruszcza Kępa	
13.	Tursko Małe	3,52
14.	Tursko Małe Kolonia	2,17
15.	Winnica	1,37
16.	Wymysłów	5,31
17.	Zdzieci Nowe	5,31
18.	Zdzieci Stare	
19.	Zrębin	7,66

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Połańcu

Powierzchnia sołectwa Tursko Małe wynosi 3,52 km² co stanowi 4.7% całej powierzchni gminy Połaniec.

Tabela 2 - Miejscowość Tursko Małe w statystyce stan na 31.12.2007 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	ILOŚĆ
Powierzchnia w ha	352,7077
Stan ludności ogółem, w tym:	201
Kobiety	106
Mężczyźni	95
Urodzenia żywe ogółem	3
Zgony ogółem	3
Przyrost naturalny	0
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat)	37
Ludność w wieku produkcyjnym Kobiety (18-59 lat) / Mężczyźni (18-64)	K – 69/M -64
Ludność w wieku poprodukcyjnym Kobiety (60 lat i więcej) / Mężczyźni (65 lat i więcej)	K – 19 /M -12

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Polanicy

Tabela 3 - Struktura ludności gminy Polanica i miejscowości Tursko Małe wg wieku- stan na 31.12.2007 r.

przedziały wieku w latach	Gmina Polanica	Miejscowość Tursko Małe
do 19	2996	44
20 – 30	2727	47
31- 40	1426	18
41-50	2107	33
51-60	1744	28
powyżej 60	1245	31

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Polanicy

Ludność Turska Małego stanowi 1.64% społeczeństwa gminy Polanica

5.2 Historia Miejscowości

Tursko Małe to najstarsza wieś, leżąca na terenie gminy Połaniec. Pierwsze osadnictwo datuje się na okres neolitu. Kolejne ślady osadnictwa na terenach Turska Małego pochodzą z epoki brązu, wczesnego średniowiecza oraz czasów współczesnych.

Pierwsze wzmianki o Tursku Małym datuje się na 1241 rok, kiedy to „wieś ta była widownią jednej z ważniejszych walk z Tatarami. Po zajęciu i zniszczeniu Sandomierza w dniu 13 lutego, zwrócili się Tatarzy ku południowi z zamiarem zajęcia grodu w Połańcu. W tym celu rozłożyli się obozem pod Turskiem. (...)”¹

Z tym okresem wiążą się odkrycia archeologiczne, które wskazują na istnienie grodziska – zamku, datowanego prawdopodobnie na okres XIII-XVII w. Dowodem na istnienie grodu w tym miejscu są znaleziska w postaci cegły palcówki, wapiennej zaprawy i ułamków kafli. Cennym znaleziskiem jest żelazny sztylet z rękojeścią. Zamczysko zostało wpisane do rejestru zabytków pod nr 270.

W kierunku północnym od Zamczyska natrafiono na ślady cmentarza. Według miejscowych przekazów, podczas wybierania w tym miejscu gliny, natrafiono na ludzkie szkielety i resztki trumien. W tym miejscu znaleziono również monetę bitą z okresu panowania Kazimierza Wielkiego oraz skarb denarów rzymskich o nieznannej wielkości.

Na południowy wschód od grodziska znajdowała się osada hutnicza datowana na XII do XVI w. Kolejne ważne informacje, dotyczące historii Turska Małego pochodzą z okresu panowania Kazimierza Wielkiego, kiedy to król zezwolił Bokszy z Janowic oraz jego bratu Janowi przenieść Tursko Małe na prawo niemieckie.

Źródła historyczne podają, że w drugiej połowie XV w. Tursko Małe było wsią należącą do parafii Połaniec. W tym okresie dziedzicami byli Jan Nossek i Spytek herbu Janina. Miejscowość liczyła 9 łanów kniecych oraz dwa folwarki rycerskie. Płacono do kościoła w Połańcu dziesięcinę snopową i konopną.

W 1578 roku wieś stanowiła własność kasztelana radomskiego Stanisława Tarnowskiego. W tym okresie miejscowość liczyła 14 osadników, 8 zagrodników z rolą, 4 zagrodników, 5 komorników i 2 rzemieślników.

W 1827 roku Tursko Małe liczyło sobie 398 mieszkańców i 58 drewnianych domów, wieś stanowiła jedno z dóbr prywatnych Turska Wielkiego. Dobra te kilkadziesiąt lat później zakupił Stanisław Plewczyński, który w 1846 roku podzielił połowę dóbr na prawie

¹ Studium Historyczne Gminy Połaniec, Lublin 1989 r.

współwłasności pomiędzy Piotra i Władysława Glezmera. W 1859 roku bracia kupili pozostałą ich część.

W kolejnych dziesięcioleciach majątek przechodził z rąk do rąk. Stanowił m.in. własność Artura hrabiego Potockiego, Róży Potockiej, Macieja Radziwiłła.

Pod koniec XIX w. wieś posiadała 315 dziesięcin ziemi dworskiej, 280 dziesięciny chłopskiej, 54 domy drewniane i 3 murowane oraz liczyła 351 mieszkańców.

Z tego okresu zachowały się w Tursku Małym 3 chałupy. Najstarsza z nich datowana jest na 1850 rok. Dom zbudowany był z sosnowego drewna, na planie prostokąta, z czterema pomieszczeniami: sieni, kuchnią, obszerna izba oraz komora. Prezentowała archaiczny typ budownictwa mieszkaniowego. Druga chałupa została wzniesiona w 1895 roku, miała wewnątrz trójprzestrzenne z sieni, komorą oraz obszerną izbą. Trzecia zabudowa była tak jak inne jednoraktowa ze słomianym, czterospadowym dachem.

W okresie międzywojennym dobra nabył Krzysztof książę Radziwiłł. Tursko Małe należało wtedy do Turska Wielkiego.

5.3 Określenie przestrzennej struktury miejscowości

Wieś Tursko Małe leży w dolinie Wisły. Jest to teren płaski na, którego terenie zlokalizowany jest rezerwat przyrody „Zamczysko Turskie”.

Część terenu otoczona jest wałem przeciwpowodziowym. W kierunku północnym rozciągają się Lasy Turskie, należące do kompleksu Lasów Staszowskich. To właśnie w ramach tego kompleksu położony jest rezerwat przyrody. W południowej części wioski znajdują się obiekty związane z Elektrownią im. Tadeusz Kościuszki.

Najwyższy punkt zlokalizowany jest w zachodniej części, wynosi 192,5 m. n. p. m., najniższy zaś położony nad Wisłą 153,35 m. n. p. m

Na warunki klimatyczne miejscowości wpływa położenie w strefie niecki połanieckiej oraz połaci leśnych.

Niewątpliwą atrakcją miejscowości jest otoczenie przyrody (lasów) i rzek, których bogata flora przyciąga miłośników wędkarstwa z całego kraju.

Przemierzając jej obszar napotkać można wkomponowane w otoczenie przydrożne krzyże i kapliczki

Miejscowość Tursko Małe jest typem wsi ulicówki. Otwartą przestrzenią wspólną jest remiza strażacka, położona przy samym rezerwacie. Budynek remizy stanowi centrum wsi, które skupia życie społeczno-kulturowe miejscowości. Obok remizy przebiega leśna droga, która prowadzi do nowo powstałego boiska sportowego. Boisko położone jest we wsi Tursko Małe Kolonia, ale jest to obiekt wspólny obu wiosek.

Miejscowość znajduje się w bezpośredniej strefie oddziaływania Elektrowni Połaniec, której wybudowanie wpłynęło w znaczący sposób na zmiany krajobrazie. Znaczna część obszaru wsi oraz okolic została zajęta przez samą elektrownię, a także jej funkcje składowe.

Nie ma na terenie miejscowości budynku, który miałyby charakter dominujący w strukturze przestrzennej.

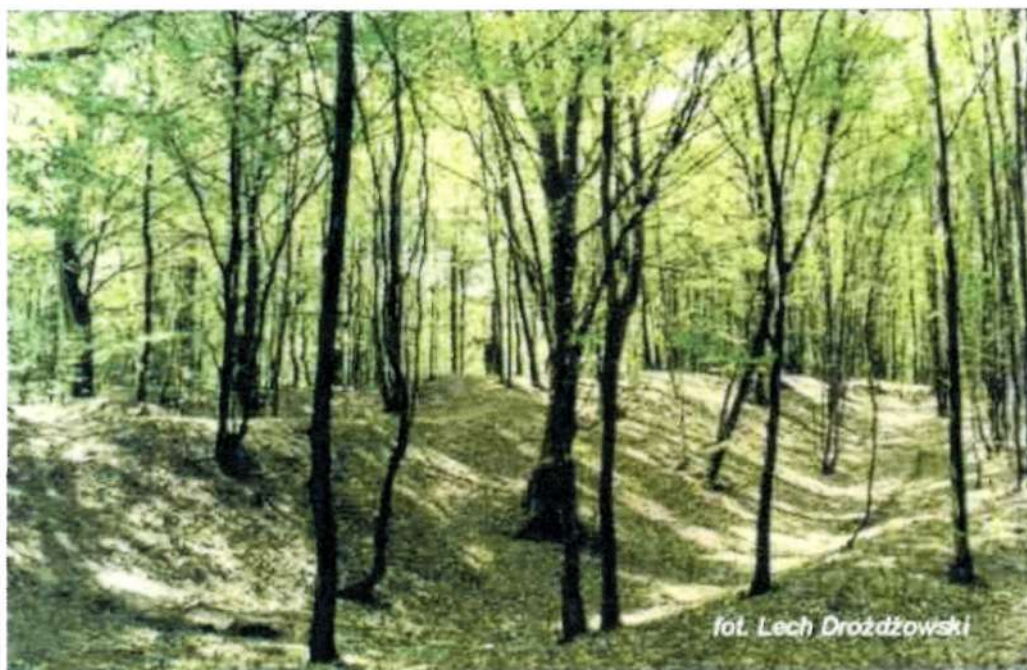
Na terenie gminy Połaniec znaczna część gleb jest słabych IV i V klasy bonitacyjnej. Obejmują one około 66 % użytków rolnych gminy. Gleby VI klasy bonitacyjnej zajmują około 19 % użytków rolnych. Najlepsze gleby III klasy bonitacyjnej występują w niewielkich kompleksach głównie w południowo-wschodniej części gminy – m.in. w okolicach wsi Maśnik. Procentowy udział tych gleb w ogólnej powierzchni użytków rolnych nie przekracza 18 %.

6. Inwentaryzacja zasobów służących odnowie miejscowości

Zasoby sołectwa to wszelkie elementy materialne i niematerialne wsi oraz otaczającego ją obszaru, które mogą być wykorzystane obecnie bądź w przyszłości przy budowaniu czy realizacji publicznych i prywatnych przedsięwzięć odnowy wsi. Przy analizie zasobów wzięto pod uwagę następujące ich kategorie: środowisko przyrodnicze, środowisko kulturowe, dziedzictwo religijne i historyczne, obiekty, tereny, infrastruktura, gospodarka i rolnictwo, instytucje, organizacje społeczne.

6.1 Zasoby przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe

Na terenie miejscowości zlokalizowany jest rezerwat przyrody „Zamczysko Turskie”. Zamczysko Turskie to rezerwat utworzony w 1979 roku. Teren rezerwatu obejmuje niewielkie pagórkowate wzniesienie, porośnięte drzewostanem lipowo- grabowo- wiązowym. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że jest to wyspowa stanowisko grądu położone wśród rozległych mieszanych borów sosnowo-dębowych. W krajobrazie rezerwatu dominują lasy nad niewielką, trawiastą polaną śródleśną. W rezerwacie stwierdzono występowanie 9 gatunków drzew, 11 gatunków krzewów, 75 gatunków roślin zielnych oraz 11 gatunków mszaków. Na terenie rezerwatu na uwagę zasługuje występowanie kilkunastu okazów zdrowych, około 170-letnich lip drobnolistnych, 120-150-letnich grabów i wiązków górskich. Spotykany jest również w mniejszych ilościach dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, sosna oraz sporadycznie buk. Ze składników flory rosnących w niższych partiach lasu na uwagę zasługuje podagrycznik właściwy, zdrojówka rudawkowata, starzec gajowy, kuklik pospolity, czyściec leśny. Rezerwat przedstawia również cenne wartości historyczne, ze względu na obecność pozostałości po ziemnych wałach obronnych.

*Fot. 5. Rezerwat „Zamczysko Turskie”
Źródło : www.edukacja.strefa.pl*

„Zamczysko” jest bez wątpienia jedną z największych atrakcji turystycznych Turska Małego, w związku z czym potrzebne są działania promocyjne obszaru, które zwiększą zainteresowanie miejscowością, kojarzoną przede wszystkim z elektrownią. Poza tym teren ten wymaga wznowienia prac archeologicznych, które pozwolą na uzyskanie szerszej wiedzy o historii tego miejsca.

6.2 Obiekty i tereny

Wieś Tursko Małe położona jest w okolicy lasów i rzeki Wisły. Są to tereny zielone, pełne bogactw fauny i flory. Korzystne położenie geograficzne sprawia, że miejscowość posiada duży potencjał do rozwoju turystyki i rekreacji. Niestety ze względu na duże zanieczyszczenie powietrza, spowodowane przez składowisko odpadów paleniskowych, rozwój agroturystyki jest mocno utrudniony.

Na terenie miejscowości znajduje się budynek po starej szkole. Jest to budynek murowany, który na chwilę obecną nie jest użytkowany i wymaga generalnego remontu. Mieszkańcy Turska wyrażają chęć zagospodarowania tego miejsca na bazę noclegową bądź dom opieki społecznej.

W Tursku znajduje się remiza Ochotniczej Straży Pożarnej. Jest to budynek składający się z dwóch kondygnacji. To miejsce spotkań mieszkańców oraz organizacji działających na terenie wioski. W planach jest zaadaptowanie jednego z pomieszczeń na świetlicę wiejską, która byłaby alternatywą na spędzanie wolnego czasu dla dzieci i młodzieży. Obok remizy jest niewielki plac, który w przyszłości zostanie zmodernizowany poprzez podjęcie takich działań jak budowa zadaszenia i renowacja nawierzchni.

Fot.6. Remiza OSP Tursko Małe, fot. Rafał Graczkowski

Fot. 7. Plac przy remizie, fot. Rafał Graczkowski

W krajobraz Turska bez wątpienia wpisuje się zespół budynków Elektrowni Połaniec, która silnie oddziałowuje na funkcjonowanie miejscowości.

Ze względu na lokalizację Turska Małego nad rzeką Wisłą, istnieje silna potrzeba wybudowania portu wodnego dla białej floty, który umożliwiłby transport drogą wodną oraz stanowiłby atrakcję dla regionu.

Kolejnym obiektem użyteczności publicznej, którego wybudowanie jest jednym z zadań inwestycyjnych gminy jest powstanie placu zabaw dla dzieci, który powstanie w pobliżu boiska sportowego.

6.3 Infrastruktura społeczna

Mieszkańcy Turska Małego, oddalonego od Połańca około 7km, mają problemy z dojazdami do większych miast. Mała częstotliwość transportu komunikacji miejskiej utrudnia dotarcie do Połańca, gdzie zlokalizowane są najważniejsze usługi. Stanowi to dość istotny problem, zwłaszcza dla osób starszych, które nie dysponują własnymi środkami transportu.

W miejscowości znajduje się remiza OSP, która stanowi centrum wioski. To tu organizowane są najważniejsze imprezy i spotkania mieszkańców. Część budynku będzie przekształcona na świetlicę wiejską dla dzieci i młodzieży, która zostanie wyposażona w nowe ławki, krzesła, sprzęt komputerowy, stół bilardowy itp.

Znaczenie boiska sportowego zlokalizowanego w Tursku Małym podkreśla fakt aktywnie działającej drużyny sportowej, odnoszącej liczne sukcesy w organizowanych rozgrywkach gminnych. W celu zwiększenia zaplecza sportowego zaplanowana jest budowa boiska do siatki plażowej oraz koszykówki. W ramach działań inwestycyjnych teren boiska zostanie ogrodzony oraz zagospodarowany poprzez budowę wiaty, trybun, odpowiedniego oświetlenia.

Mieszkańcy Turska Małego korzystają z opieki zdrowotnej w dwóch ośrodkach zdrowia: Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej - Przychodnia Zdrowia w Połańcu oraz Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej zlokalizowanym w pobliskiej Zawadzie, na terenie elektrowni.

Najbliższa szkoła znajduje się w Połańcu. W latach 20-tych ubiegłego stulecia w Tursku Małym znajdowała się Publiczna Szkoła Powszechna, która przestała funkcjonować w latach 70-tych ubiegłego stulecia.

Zadania z zakresu bezpieczeństwa publicznego realizuje Komisariat Policji w Połańcu obejmujący swoim działaniem cały obszar gminy.

6.4 Infrastruktura techniczna

Wszystkie najważniejsze usługi są skoncentrowane w Połańcu. Tu mieści się Urząd Miasta i Gminy, szkoła, banki, biblioteka, Centrum Kultury i Sztuki, Kino „Pegaz”, Kryta Pływalnia „Delfin”, kręgielnia, posterunek policji.

Infrastruktura drogowa

Przez miejscowości Tursko Małe przebiega:

- droga nr XII/2 - od drogi powiatowej nr 79 w kierunku Zamczyska Turskiego,
- droga nr XII/3 - od drogi gminnej nr XIII/4 do drogi zakładowej.

Stan tych dróg nie wymaga na chwilę obecną prac remontowych. Inaczej przedstawia się sytuacja dróg transportu rolniczego, w przypadku których konieczne są działania modernizacyjne, mające na celu utwardzenie nawierzchni.

Fot 8. Droga nr XII/2 w kierunku Zamczyska Turskiego, fot. Rafał Graczkowski

Obecnie na terenie brak jest ciągów pieszych, utwardzonych poboczy oraz drożnych rowów.

Komunikacja transportowa

Komunikację zbiorową dla całej Gminy zapewniają linie autobusowe oraz prywatni przewoźnicy. Ze względu na małą liczbę pasażerów, częstotliwość połączeń komunikacji z innymi miejscowościami jest relatywnie mała.

Sieć wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa

Miejscowość Tursko Małe jest zwodociągowana oraz posiada sieć kanalizacyjną. Dostęp do kanalizacji mają prawie wszystkie gospodarstwa domowe. Na ukończeniu jest realizacja projektu dofinansowanego z Funduszu Spójności, którego przedmiotem jest wykonanie kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Połaniec, Staszowa i Rytwian. Celem projektu jest poprawa stanu czystości rzeki Czarnej Staszowskiej, który ma zostać osiągnięty poprzez powszechny dostęp do sieci kanalizacyjnej. Jest to możliwe poprzez powstanie większej ilości oczyszczalni ścieków. W związku z tą inwestycją została zaplanowana budowa kanalizacji sanitarnej na odcinku 102km, w tym 9,2km przyłączy domowych, budowę 4 oczyszczalni wód deszczowych oraz modernizacja oczyszczalni ścieków w Łęgu. Realizacja przedsięwzięcia ma szczególnie duże znaczenie dla ochrony środowiska oraz wpłynęła korzystnie na rozwój gminy poprzez zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej.

Wodociągi w Tursku Małym zostały oddane do użytku w 1987 roku. Miejscowość jest zaopatrywana w wodę przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Połańcu. Brak własnych ujęć wodnych zmusza firmę do skupowania wody od niezależnych producentów. Do rozprowadzania wody wykorzystuje się wodociągi i pompownie. Długość wodociągów wylicza się na 122,1km. Firma obsługuje dwie przepompownie wodociągowe. Woda dostarczana przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. spełnia wszystkie wymagane przepisami warunki czystości.

Na terenie Turska Małego nie ma sieci gazowej. Na chwilę obecną nie ma potrzeby podłączenia systemu gazociągu.

Gospodarka odpadami

Na terenie Gminy zlokalizowane jest składowisko odpadów komunalnych. Do usuwania odpadów wykorzystuje się specjalistyczny sprzęt a zwłaszcza specjalistyczne samochody do transportu. Składowisko odpadów zlokalizowane jest w miejscowości Luszyca.

Odpady są wywożone raz w miesiącu. Ze względu na ochronę środowiska funkcjonuje system segregacji odpadów.

6.5 Przedsiębiorczość i rolnictwo.

Tursko małe ma 352 ha z czego 107 ha stanowią grunty orne, 21,43 ha łąki i pastwiska, 11.72ha lasy, 19.50ha wody oraz 160 ha tereny różna. Wieś posiada gleby o średniej i słabej wartości rolniczej należącej do IV i V klasy bonitacyjnej.

Są to tereny o mało urodzajnej ziemi, przeważnie piaszczystej. W związku z tym cały teren Turska Małego zaliczany jest do obszaru o niekorzystnych warunkach gospodarowania zgodnie z terminologią Unii Europejskiej. Znikoma jest powierzchnia pastwisk. Gospodarstwa rolne na terenie Turska Małego są niewielkie, o małej dochodowości. W ich strukturze przeważają gospodarstwa od 2 -5ha oraz mniejsze nie przekraczające 2ha. Rolnictwo o tak małym areale nie sprzyja intensywnej produkcji rolnej. Na terenie miejscowości funkcjonują tylko 2 podmioty działalności gospodarczej – ich profil prezentuje poniższa tabela.

Tabela 4 - Struktura działalności gospodarczych prowadzonych w miejscowości Tursko Małe

WYSZCZEGÓLNIENIE	ILOŚĆ
Placówki handlowe i gastronomiczne	-
Produkcja wyrobów przemysłowych	-
Produkcja wyrobów spożywczych	-
Budownictwo	1
Usługi transportowe	-
Zakłady produkcyjno - usługowe	1
OGÓLEM:	2

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Połańcu

Niewielka przedsiębiorczość mieszkańców i brak lokalnych firm skutkuje emigracją młodych ludzi do większych miejscowości. Jest to podyktowane faktem braku perspektyw na pracę i rozwój zawodowy. Większość osób utrzymuje się z rolnictwa. Niektórzy mieszkańcy Turska Małego pracują w Połańcu oraz w Elektrowni Połaniec i spółkach prosperujących przy samej Elektrowni. Największą firmą działającą na terenie miejscowości jest Enrem- Połaniec Sp. z o. o. Firma prowadzi działalność produkcyjno-usługową w dziedzinie energetyki, przemysłu chemicznego i budowlanego; instalacji ciepłowniczych i przemysłowych.

6.6 Kapitał społeczny i ludzki

Na terenie miejscowości działa: Koło Gospodyń Wiejskich, Koło Wieńcowe, Ochotnicza Straż Pożarna, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, LZS Tursko I („młodzi”) Tursko II („starzy”).

Koło Gospodyń Wiejskich

Koło Gospodyń Wiejskich liczy około 20 osób, brak jest jednak jego widocznej aktywności. Wynika to z faktu braku własnej siedziby i odpowiedniego zaplecza, spotkania odbywają się w prywatnych domach. W związku z tym potrzebne są działania motywujące i wspierające działalność Koła, które stanowi bardzo ważny element życia kulturalno-społecznego wioski, kultywując tradycyjne obrzędy i zwyczaje.

Koło Wieńcowe

„Koło wieńcowe” to nazwa robocza grupy mieszkańców z Turska Małego i Turska Małego Koloni, którzy zrzeszają się każdego roku, na okres wyplatania wieńcy dożynkowych. Prace koła wieńcowego zostały docenione w zeszłorocznym konkursie na najpiękniejszy wieniec dożynkowy. Dzieło otrzymało I miejsce w konkursie gminnym, I miejsce w konkursie powiatowym i III miejsce w konkursie wojewódzkim.

W bieżącym roku Koło Wieńcowe, będzie miało okazję zaprezentować swoje prace w swojej miejscowości, gdyż Tursko Małe będzie gospodarzem tegorocznych Dożynek Gminnych.

Fot. 9. Wieńce dożynkowe, fot. Rafał Graczkowski

Ochotnicza Straż Pożarna

Tursko Małe posiada drużynę OSP, która została zarejestrowana w 19.10.2001 roku. Cała OSP liczy około 40 osób, jej prezesem jest Kazimierz Kurgan zaś naczelnikiem Stanisław Golonka. W ramach drużyny OSP funkcjonuje drużyna żeńska i męska. Przy OSP działa również jednostka WOPR.

W bieżącym roku OSP w Tursku Małym będzie obchodzić 75-lecie swojej działalności.

Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej zlokalizowany jest w centralnej części miejscowości. Tu odbywają się lokalne imprezy i święta. W ramach inwestycji na najbliższe lata zamierza się zaadoptować części remizy na świetlicę wiejską, wykonanie remontu oraz wyposażenie.

W bezpośrednim sąsiedztwie remizy znajduje się niewielki plac, który w przyszłości zostanie poszerzony i zagospodarowany poprzez wybudowanie oświetlonego parkingu oraz zmodernizowanie istniejącego placu.

Ludowy Zespół Sportowy w Tursku Małym i Tursku Małym Kolonia

Na terenie miejscowości działa Ludowy Zespół Sportowy w Tursku Małym i Tursku Małym Kolonia. Prezesem LZS jest Przemysław Pawlak. Drużyna posiada pełnowymiarowe boisko sportowe, na którym prowadzone są rozgrywki piłkarskie. W celu rozwoju „ducha sportowego” miejscowości, zostanie wybudowane boisko do siatkówki plażowej oraz koszykówki. Modernizacja obejmie również wyrównanie boiska do piłki nożnej, budowę trybun i ogrodzenie terenu. Sportowa aktywność Turska Małego jest promowana przez Pawła Gawrońskiego, który znajduje się w czołówce polskich chodźców w najmłodszej kategorii wiekowej.

Parafia

Tursko Małe należy do parafii św. Marcina w Połańcu, oddalonej od miejscowości około 6km. Jest to kościół zabytkowy, murowany z cegły i piaskowca z wieżą od frontu. Posiada trzy nawy w kształcie łacińskiego krzyża, głowicą zwrócony ku zachodowi, od lewego ramienia krzyża przylega kaplica Matki Bożej Różańcowej, która jest pozostałością po dawnym kościele.

7. Kluczowe obszary problemowe

Podczas spotkania przedstawicieli mieszkańców Tursko Małe, które odbyło się 1 lipca 2008 roku w sali OSP wyłoniono najważniejsze problemy sołectwa. Możemy je pogrupować w czterech głównych obszarach:

- mało atrakcyjna oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców,
- niedostatecznie zagospodarowana infrastruktura sportowa,
- słaba integracja społeczności lokalnej,
- słaby rozwój turystyki.

Problem główny: mało atrakcyjna oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców

Problemy cząstkowe, wynikające z problemu głównego:

- brak świetlicy wiejskiej,
- brak miejsca gdzie można nieodpłatnie skorzystać z Internetu,
- nie ma placu, gdzie można organizować imprezy w plenerze,
- miejscowość nie posiada placu zabaw.

Problem główny: niedostatecznie zagospodarowana infrastruktura sportowa

Problemy cząstkowe, wynikające z problemu głównego:

- brak boiska do gry w piłkę siatkową i koszykówkę
- nierówne ukształtowanie terenu na którym wybudowane jest boisko do piłki nożnej,
- niewystarczające zagospodarowanie placu wokół boiska: brak oświetlenia, trybun, wiaty, brak miejsc parkingowych,
- zły stan szatni LZS.

Problem główny: słaba integracja społeczności lokalnej

Problemy cząstkowe, wynikające z problemu głównego:

- zbyt mała ilość imprez lokalnych adresowanych do poszczególnych grup mieszkańców (dzieci, młodzieży, osób starszych, kobiet),
- brak skweru, placu do organizacji imprez na świeżym powietrzu,
- niedostateczne warunki do rozwoju niektórych organizacji.

Problem główny: słaby rozwój turystyki

Problemy cząstkowe, wynikające z problemu głównego:

- duże zanieczyszczenie powietrza (składowisko odpadów),
- niewystarczająca promocja walorów przyrodniczych (zwłaszcza rezerwatu „Zamczysku Turskie”),
- brak wykorzystania Wisły jako miejsca turystyki wędkarskiej (z powodu podgrzewania wody przez Elektrownię ryby osiągają duże rozmiary stąd połowy w ujściu Wisły cieszą się dużym powodzeniem),
- brak bazy noclegowej.

8. Ocena mocnych i słabych stron miejscowości

Analiza SWOT identyfikuje mocne strony (*strenghts*), słabe strony (*weaknesses*), szanse (*opportunities*), zagrożenia (*threats*). W uproszczeniu pojęciowym SWOT można traktować jako identyfikację problemów i potencjałów rozwojowych gminy oraz wyodrębnienie spośród nich tych, które mają lub mogą mieć znaczenie zagrożeń (problemy) i szans (potencjały).

Tabela 5

Analiza SWOT

Mocne Strony	Słabe Strony
Warunki naturalne	Warunki naturalne
Rezerwat przyrody „Zamczysko Turskie” Lokalizacja w otoczeniu lasów	Słabe gleby Zanieczyszczenie powietrza Położenie miejscowości w sąsiedztwie elektrowni Zbyt wysokie rozdrobnienie agrarne gospodarstw (mała ich opłacalność)
Zasoby techniczne	Zasoby techniczne
Pełne zwodociągowanie Turska Małego Tereny o możliwościach inwestycyjnych Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana w Łęgu Pełna kanalizacja miejscowości Dostęp do sieci telefonicznej Remiza OSP	Zły stan dróg transportu rolniczego oraz drogi powiatowej (płytkie rowy i niedrożne przepływy) Brak portu wodnego dla białej floty Brak ciągów pieszych wzdłuż całej miejscowości Niedostateczne zagospodarowanie infrastruktury sportowej Niedostatecznie rozwinięta sieć komunikacji umożliwiająca kontakt z sołectwami Gminy oraz najbliższymi aglomeracjami miejskimi Brak działań promocyjnych rezerwatu „Zamczysko Turskie” Brak oferty dla ewentualnych turystów- bazy noclegowej, gospodarstw agroturystycznych
Zasoby Ludzkie	Zasoby Ludzkie
Kultywowane tradycje ludowe, np. poprzez koło gospodyń wiejskich, koło „wieńcowe”	Brak świetlicy wiejskiej

<p>Duża aktywność sportowa mieszkańców Turska Małego</p> <p>Prężnie działająca drużyna OSP (drużyna młodzieżowa chłopców i dziewcząt)</p> <p>Pozytywne nastawienie władz samorządowych Gminy, co do działań prorozwojowych podejmowanych przez mieszkańców Turska Małego</p>	<p>Niewystarczające perspektywy na rozwój dla młodzieży w kontekście pracy i kariery skutkujące licznymi migracjami</p> <p>Mała liczba przedsiębiorców</p>
Szanse	Zagrożenia
Zasoby ludzkie	Zasoby ludzkie
<p>Stosunkowo duża liczba osób w wieku produkcyjnym, aktywnych zawodowo</p> <p>Możliwość realizacji projektów z wykorzystaniem środków z budżetu Unii Europejskiej.</p> <p>Duże zainteresowanie miłośników wędkarstwa bogactwami flory w rzece Wisła</p>	<p>Migracja osób młodych w celach edukacyjnych lub zarobkowych</p> <p>Starzenie się społeczeństwa Turska Małego</p> <p>Utrudniony dostęp dzieci wiejskich do przedszkoli (wiek 3 – 5 lat)</p> <p>Zerowy przyrost naturalny</p>
Zasoby Gospodarcze	Zasoby Gospodarcze
<p>Obszar badań archeologicznych na terenie „Zamczyska Turskiego”</p> <p>Pozyskiwanie środków finansowych z funduszy UE</p>	<p>Mała aktywność mieszkańców w zakresie rozwoju przedsiębiorczości</p> <p>Brak bazy turystycznej</p> <p>Słabo wykorzystywane walory przyrodnicze Turska Małego w promocji miejscowości i gminy</p>
Zasoby techniczne	Zasoby techniczne
<p>Rozbudowana telefonizacja (komórkowa i przewodowa)</p> <p>Dobrze rozbudowana sieć wodociągowa i kanalizacyjna</p> <p>Wystarczająca elektryfikacja miejscowości</p>	<p>Zły stan nawierzchni dróg transportu rolniczego</p> <p>Brak chodników</p> <p>Brak placu zabaw</p> <p>Niewystarczające oświetlenie centrum miejscowości (remiza i boisko sportowe)</p>

9. Miejscowość Tursko Małe w 2015 roku

Podczas debaty strategicznej oraz zebrania wiejskiego wypracowano wspólnie wizję rozwoju Miejscowości w najbliższych latach. Z wizji bezpośrednio wynikają obszary, które powinny być rozwijane. Obszary rozwojowe wzajemnie się uzupełniają. Wiele zadań realizacyjnych wskazanych w obszarze "bezpieczeństwo" powiązanych będzie zarówno z obszarem "infrastruktura", jak dotyczyć będzie samych mieszkańców. W dalszej części planu przedstawiono obszary, cele i kierunki działania dla każdego z obszarów życia społeczno – gospodarczego (bezpieczeństwo, infrastruktura, społeczność).

Trzy obszary rozwojowe:

INFRASTRUKTURA SPORTOWA

Cel: Mieszkańcy Turska Małego mogą korzystać z wielofunkcyjnego boiska sportowego, które przyczyni się do zwiększenia zainteresowania aktywnością sportową

POWSTANIE BAZY REKREACYJNO -KULTUROWEJ

Cel: Mieszkańcy mogą korzystać z różnych form spędzania wolnego czasu m.in. dzięki dobrze zagospodarowanej świetlicy wiejskiej oraz dzięki zaadaptowanemu terenowi do organizowania imprez w plenerze

ROZWÓJ I INTEGRACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

Cel: Mieszkańcy Turska Mała działają w stowarzyszeniach skutecznie pozyskują finansowanie zewnętrzne na realizację swoich pomysłów. Mieszkańcy zgodnie współpracują przy wdrażaniu swoich pomysłów.

Wizja Miejscowości Tursko Małe w 2015 roku

Sołectwo Tursko Małe w 2015 roku
będzie wzorcem dla innych sołectw w gminie Połaniec.
Prężnie rozwijająca się działalność turystyczna, rozbudowana baza sportowo-
rekreacyjna i aktywne społeczeństwo zagwarantuje dynamiczny rozwój
dzięki czemu miejscowość będzie
atrakcyjnym miejscem do zamieszkania i wypoczynku.

10. Cele strategiczne do 2015 roku.

Hierarchizacji celów dokonano w trzech obszarach rozwoju społeczno - gospodarczego.

I N F R A S T R U K T U R A S P O R T O W A

Priorytetem w tym obszarze jest podjęcie działań w kierunku modernizacji boiska sportowego, remontu budynku szatni LZS oraz placu wokół niego.

P O W S T A N I E B A Z Y R E K R E A C Y J N O - K U L T U R O W E J

Priorytetem w tym obszarze jest zaadaptowanie pomieszczenia na potrzeby świetlicy wiejskiej oraz utworzenie placu potrzebnego do organizowania imprez na świeżym powietrzu.

R O Z W Ó J I I N T E G R A C J A S P O Ł E C Z N O Ś C I L O K A L N E J

Obszar społeczny za priorytetowe cele przyjął tworzenie warunków zmierzających do integrowania mieszkańców m.in. poprzez wsparcie istniejących organizacji, imprezy kulturowe i sportowe oraz spotkania integracyjne.

11. Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną

Poniższa tabela zawiera przedsięwzięcia inwestycyjne, które zostały uzgodnione przez mieszkańców miejscowości Tursko Małe jako propozycje do Planu Odnowy Miejscowości.

Umieszczone przedsięwzięcia zostały zaplanowane na lata 2008-2015. Zadania będą finansowane z „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013” w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”, inne opisane poniżej zadania będą dofinansowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

11.1 Zadania inwestycyjne do realizacji w latach 2008-2015 wskazane przez mieszkańców miejscowości Tursko Małe

Tabela 6. Zadania inwestycyjne do realizacji w latach 2008-2015 wskazane przez mieszkańców miejscowości Tursko Małe

L.p.	Nazwa inwestycji	Harmonogram realizacji [w latach]	Kwota końcowa i wskazanie	Źródła jej pozyskania
Cel strategiczny 1 – INFRASTRUKTURA SPORTOWA				
1.	Modernizacja boiska sportowego	2009-2010	163 000,00 zł	Np. PROW 2007-2013, działanie „Odnowa i rozwój wsi” środki własne, inne dotacje
2.	Remont budynku LZS wraz z zagospodarowaniem placu wokół niego	2009-2010	90 000,00 zł	Np. PROW 2007-2013, działanie „Odnowa i rozwój wsi” środki własne, inne dotacje
Cel strategiczny 2 – ROZWÓJ BAZY REKREACYJNO KULTUROWEJ				
3.	Zaadaptowanie części remizy OSP na świetlicę wiejską	2009-2010	60 000,00 zł	Np. PROW 2007-2013, działanie „Odnowa i rozwój wsi” środki własne, inne dotacje
4.	Rozbudowa i zagospodarowanie placu w centralnej części miejscowości	2009-2010	64 000,00 zł	Np. PROW 2007-2013, działanie „Odnowa i rozwój wsi” środki własne, inne dotacje
Cel strategiczny 3 – ROZWÓJ I AKTYWIZACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ				
5.	Wsparcie dla działających organizacji i zrzeszeń	2009-2010	25 000,00	PO „Kapitał Ludzki”, małe granty dla stowarzyszeń
6.	Wyjazd studyjny dla najbardziej aktywnych mieszkańców	2009-2010	15 000,00	PO „Kapitał Ludzki”,
7.	Organizacja festynów, imprez okolicznościowych oraz wspólne pielęgnowanie wiejskich terenów zielonych	2009-2010	10 000,00	PO „Kapitał Ludzki”,

11.2 Zadania nie inwestycyjne

Zestawienie zadań „nie inwestycyjnych”, których realizacja powinna się odbywać na bieżąco.

Tabela 7. Zadania nie inwestycyjne

1.	Organizacja Dnia Sołectwa Tursko Małe – imprezy mającej na celu integrację mieszkańców.
2.	Inicjowanie powołania stowarzyszenia rozwoju miejscowości/sołectwa Tursko Małe.
3.	Wsparcie istniejącej drużyny OSP.
4.	Wsparcie drużyny piłkarskiej oraz inicjowanie aktywności w innych dyscyplinach niż piłka nożna przy istniejącym klubie sportowym
5.	Wypracowanie i przygotowanie wniosków o dofinansowanie imprez kulturalno – sportowo - oświatowych oraz szkoleń, warsztatów i innych aktywności z programów UE, zwłaszcza z Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”.
6.	Inicjowanie szkoleń i doradztwa w zakresie zakładania i prowadzenia własnych działalności gospodarczych.
7.	Inicjowanie, wspieranie i promowanie budowy atrakcji turystycznych, bazy noclegowej i gastronomicznej.
8.	Inicjowanie powstania gospodarstw agroturystycznych w Tursku Małym.
9.	Odrodzenie zapomnianych tradycji kulturalnych i ich kultywowanie np. poprzez odrodzenie Koła Gospodyń Wiejskich, Koło „Wieńcowe”
10.	Pobudzanie i inicjowanie aktywności gospodarczej, wspieranie i promowanie aktywnych postaw.
11.	Prezentowanie dobrych przykładów oraz pomoc w ich wdrażaniu w Miejscowości.
12.	Promocja Miejscowości Tursko Małe jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania.
13.	Prowadzenie dla mieszkańców w systemie ciągłym szkoleń w zakresie obsługi internetu.
14.	Wspieranie i promowanie przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy.

12. Opis zadania realizowanego w ramach „PROW 2007-2013”, działanie „Odnowa i rozwój wsi”

ODNOWA MIEJSCOWOŚCI TURSKO MAŁE POPRZEZ MODERNIZACJĘ BOISKA SPORTOWEGO, REMONT BUDYNKU SZATNI LZS WRAZ Z ZAGOSPODAROWANIEM PLACU WOKÓŁ NIEGO ORAZ UTWORZENIE ŚWIETLICY WIEJSKIEJ

Zadaniem priorytetowym, przewidzianym do realizacji w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie „Odnowa i rozwój wsi”, jest „Odnowa miejscowości Tursko Małe poprzez modernizację boiska sportowego, remont budynku szatni LZS wraz z zagospodarowaniem placu wokół niego oraz utworzenie świetlicy wiejskiej”.

Zadanie to składa się z kilku elementów składowych:

- 1. Wyrównanie terenu pod boisko do piłki nożnej**
- 2. Budowa boiska do siatki plażowej**
- 3. Budowa boiska do gry w koszykówkę**
- 4. Powstanie parkingu przy boisku**
- 5. Wybudowanie trybun**
- 6. Ogrodzenie terenu wokół kompleksu sportowego**
- 7. Remont budynku szatni LZS wraz z zagospodarowaniem placu wokół niego**
- 8. Remont i wyposażenie świetlicy wiejskiej**
- 9. Wybudowanie podjazdu dla niepełnosprawnych**
- 10. Rozbudowa i zagospodarowanie placu w centralnej części miejscowości**

Planowana inwestycja odgrywać będzie dużą rolę dla społeczności lokalnej, poprzez zwiększenie oferty sportowo-rekreacyjnej (kompleks boisk sportowych, wyremontowana szatnia LSZ). Sprzyjać będzie jednocześnie nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów społecznych (świetlica wiejska) Należy podkreślić, iż zgodnie z interpretacją Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” możliwe są operacje związane z budową i wyposażeniem budynków pełniących funkcje rekreacyjne, sportowe i społeczno-kulturowe.

Łącznie koszt zadania priorytetowego będzie wynosił około 377 000,00 zł Jego realizacja jest planowana na lata 2009-2010. Należy jednak zaznaczyć, że szczegółowe określenie kosztów

będzie możliwe dopiero po opracowaniu kosztorysów inwestorskich dla przedmiotowych inwestycji.

12.1 Szacunkowe zestawienie kosztów zadania priorytetowego

1. Modernizacja boiska sportowego

1.1 Wyrównanie terenu pod boisko do piłki nożnej

20 000,00 zł

1.2 Budowa boiska do siatki plażowej

10 000,00 zł

1.3 Budowa boiska do gry w koszykówkę

30 000,00 zł

1.4 Powstanie parkingu przy boisku

10 000,00

1.5 Wybudowanie trybun

30 000,00 zł

1.6 Ogrodzenie terenu wokół kompleksu sportowego

63 000,00 zł

Koszt: 163 000, 00 zł

2. Remont budynku szatni LZS wraz z zagospodarowaniem terenu wokół niego

2.1 Remont szatni LZS

30 000,00 zł

2.2 Oświetlenie

10 000,00 zł

2.3 Wybudowanie placu zabaw

20 000,00 zł

2.4 Zagospodarowanie terenu poprzez chodniki na placu, kosze na śmieci, ławki i zieleń parkową, wiatę grillową
30 000,00 zł

Koszt: 90 000,00 zł

3. Zaadaptowanie części remizy OSP na świetlicę wiejską

3.1 Remont i wyposażenie placu przy remizie
40 000,00 zł

3.2 Wybudowanie podjazdu dla niepełnosprawnych
20 000,00 zł

Koszt: 60 000,00 zł

4. Rozbudowa i zagospodarowanie placu w centralnej części miejscowości

4.1 Powstanie zadaszony placu do organizowania imprez w plenerze
44 000,00 zł

4.2 Budowa oświetlonego parkingu
20 000,00 zł

Koszt: 64 000,00 zł

Łączne nakłady:

377 000,00 zł

12.2 Harmonogram rzeczowo – finansowy zadania priorytetowego

Tabela 8. Harmonogram rzeczowo – finansowy zadania priorytetowego

Lata	2008		2009				2010	
	III	IV	I	II	III	IV	I	II
Zakres rzeczowy								
Opracowanie Planu Odnowy Miejscowości								
Przygotowanie niezbędnej dokumentacji technicznej wraz z kosztorysem inwestorskim								
Złożenie wniosku o dofinansowanie w ramach działania „Odnowa wsi”								
Uzyskanie zgody, pozwoleń, itp.								
Rozpoczęcie inwestycji – zagospodarowanie boiska sportowego								
Remont budynku LZS wraz z zagospodarowaniem placu wokół niego								
Zaadaptowanie części remizy OSP na świetlicę wiejską								
Rozbudowa i zagospodarowanie placu w centralnej części miejscowości								
Rozliczenie dotacji								

13. Realizacja Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe

Realizacja projektów zawartych w Planie Odnowy Miejscowości Tursko Małe będzie uzależniona bezpośrednio od możliwości finansowych Gminy oraz od wielkości dofinansowania ze źródeł zewnętrznych. Wdrożenie Planu będzie mieć bezpośredni pozytywny wpływ na sferę przedsiębiorczości i środowisko przyrodnicze, powstaną nowe miejsca pracy, zwiększą się dochody własne gminy, zmniejszy się negatywne oddziaływanie odpadów na środowisko przyrodnicze, poprawią się warunki komunikacji drogowej. Zostaną osiągnięte założone cele i wizja Miejscowości Tursko Małe.

Wskaźniki osiągnięcia POM Tursko Małe:

- a. wskaźnik produktu
 - drogi gminne, powiatowe posiadają nawierzchnię bitumiczną,
 - wszystkie gospodarstwa domowe właściwie zagospodarowują odpady stałe,

- b. wskaźnik rezultatu
 - stworzenie warunków do rozwoju małej przedsiębiorczości
 - zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej Miejscowości
 - podniesienie jakości dróg
 - skrócenie czasu podróży i oszczędność w kosztach eksploatacji pojazdów
 - zmniejszenie nakładów na bieżące remonty nawierzchni
 - poprawa stanu środowiska poprzez ograniczenie emisji toksycznych składników spalin
 - poprawa stopnia integracji lokalnej sieci transportowej

- c. wskaźnik oddziaływania
 - poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego
 - poprawa stanu środowiska naturalnego
 - poprawa zdrowotności mieszkańców
 - liczba utworzonych lub utrzymanych miejsc pracy.

13.1 Wdrażanie

Poszczególne projekty będą wdrażane w oparciu o zasady wydatkowania środków wg źródeł ich pochodzenia. W niektórych sytuacjach może to oznaczać, że chcąc korzystać z różnych źródeł finansowania należy sprostać wielu wymaganiom formalnym. Dotyczy to w szczególności odmiennych zasad wykorzystywania środków pochodzących ze źródeł krajowych oraz środków pochodzących z UE.

Funkcję Instytucji Zarządzającej, Koordynującej i Wdrażającej realizację Planu Odnowy Miejscowości będzie pełnił Burmistrz Miasta i Gminy. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje między innymi:

- ustalenie szczegółowych zasad i kryteriów realizacji POM,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Planu,
- zapewnienie zgodności realizacji Planu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu,
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu w zakresie informacji i promocji Planu,
- kreowanie, przyjmowanie i składanie wniosków aplikacyjnych od instytucji podległych – beneficjentów pomocy,
- dokładne oceny ex-post po zakończeniu realizacji Planu.

Dla właściwej oceny Instytucja Zarządzająca może tworzyć grupy robocze, korzystać z opinii niezależnych ekspertów lub usług innych instytucji.

Tabela 9 Harmonogram wdrażania Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe

ZADANIE	ODPOWIEDZIALNI	TERMIN REALIZACJI
1. Zainicjowanie tworzenia Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe	Burmistrz	Czerwiec 2008
2. Przygotowanie POM	Burmistrz Rada Sołecka/mieszkańcy/ zewnętrzni doradcy	Czerwiec-Lipiec 2008
3. Uchwalenie Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe przez Zebranie Wiejskie	Zebranie Wiejskie	30 lipca 2008

4. Zatwierdzenie Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe na Sesji Rady Miejskiej w Połańcu	Rada Miejska	Sierpień/Wrzesień 2008
5. Opracowanie dokumentacji technicznych ze szczególnym uwzględnieniem projektów i zadań mogących uzyskać wsparcie z funduszy strukturalnych	Burmistrz /projektanci	Sierpień/Wrzesień 2008
6. Realizacja zadań określonych poszczególnymi projektami zgodnie z harmonogramem przyjętym w Planie Odnowy Miejscowości	Burmistrz ,Sołtys, Rada Sołecka, Mieszkańcy	Do roku 2015

13.2 Finansowanie

Zadanie do realizacji zapisane w „Planie Odnowy Miejscowości Tursko Małe na lata 2008-2015” mogą być wsparte z następujących programów:

1. **„Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013”**, działanie „Odnowa i rozwój wsi”,
2. **„Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego”**
3. **„ Program Operacyjny Kapitał Ludzki”**

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013”, działanie „Odnowa i rozwój wsi”

Najważniejsze zadania realizowane w ramach tego działania związane są z tworzeniem dogodnych warunków dla rozwoju miejscowości , aktywizacją ludności wiejskiej, projektami związanymi z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej , w tym z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi oraz podniesieniem atrakcyjności turystycznej danej miejscowości.

Program Operacyjny „Kapitał Ludzki”

Celem głównym programu jest wzrost zatrudnienia i spójności społecznej. O dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty posiadające osobowość prawną (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń, fundacje, firmy, urzędy gmin, itp.). Dotacja może stanowić nawet 100% wartości realizowanego projektu. Pieniądze mogą być przeznaczone na realizację zadań związanych z poprawą jakości kapitału ludzkiego poprzez organizację szkoleń, warsztatów, zajęć pozalekcyjnych, świetlic środowiskowych. W większości działań można także część dotacji przeznaczyć na zakup materiałów, urządzeń i sprzętu (od 10 do 15 proc. kwoty dotacji). Można realizować także projekty mające na celu tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem, poprawę dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz pobudzania aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz rozwoju edukacji i wykształcenia.

Tabela 10 – Możliwości finansowania zadań z Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”				
<i>Działanie</i>	<i>Nabór wniosków</i>	<i>Wartość projektu</i>	<i>Cel działania</i>	<i>Na co?</i>
6.3 Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich	III kwartał 2008 r. / I kwartał w kolejnych latach	do 50 tys. zł (ew. wkład własny zostanie określony w dokumentacji konkursowej – nie większy niż 15 proc.)	tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem	- aktywizacja zawodowa mieszkańców wsi - wsparcie inicjatyw informacyjnych, szkoleniowych i doradczych - rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 10 proc. dotacji (do 5 tys. zł)
7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	I kwartał 2008 r. / I kwartał w kolejnych latach	minimum 50 tys. zł (ew. wkład własny zostanie określony w dokumentacji konkursowej – nie większy niż 15 proc.)	poprawa dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	- wsparcia działania świetlic środowiskowych, - staże i zatrudnienie subsydiowane osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w organizacjach pozarządowych, - rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych niezbędnych na rynku pracy, - kursy i szkolenia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 15 proc. dotacji (do 7,5 tys. zł)
7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji	III kwartał 2008 r. / I kwartał w kolejnych latach	do 50 tys. zł (ew. wkład własny zostanie określony w dokumentacji konkursowej – nie większy niż 15 proc.)	wsparcie dla rozwoju inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych	- integracja społeczna mieszkańców wsi - inicjatywy lokalne o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i promocyjnym mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszarów wiejskich, -rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 15 proc. dotacji (do 7,5 tys. zł)
9.1.1Zmniejszenie	luty 2008 r. /	minimum 50 tys. zł	wsparcie	- tworzenie ośrodków wychowania przedszkolnego,

Plan Odnowy Miejscowości Tursko Małe na lata 2008-2015

nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej	I kwartał w kolejnych latach	(ew. wkład własny zostanie określony w dokumentacji konkursowej – nie większy niż 15 proc.)	istniejących przedszkoli oraz powstawania nowych	<ul style="list-style-type: none"> - wsparcie istniejących przedszkoli (w tym zatrudnienie personelu), - kampanie informacyjne skierowane do rodziców, - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 10 proc. dotacji
9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych	luty 2008 r. / I kwartał w kolejnych latach	minimum 50 tys. zł (ew. wkład własny zostanie określony w dokumentacji konkursowej – nie większy niż 15 proc.)	tworzenie warunków równych szans edukacyjnych poprzez udzielenie wsparcia na rzecz instytucji systemu oświaty	<ul style="list-style-type: none"> - dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, - doradztwo i opieka dla uczniów wykazujących problemy w nauce, - wsparcie dla uczniów niepełnosprawnych, - zajęcia pozalekcyjne, - poprawa zarządzania placówką oświatową, - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 10 proc. dotacji (do 5 tys. zł)
9.3 Upowszechnianie formalnego kształcenia ustawicznego	III kwartał 2008 r. / I kwartał w kolejnych latach	minimum 50 tys. zł (ew. wkład własny zostanie określony w dokumentacji konkursowej – nie większy niż 15 proc.)	zwiększenie uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym	<ul style="list-style-type: none"> - kampanie informacyjne w zakresie: korzyści płynących z formalnego podwyższenia lub uzupełnienia posiadanych kwalifikacji oraz potrzeb regionalnego lub lokalnego rynku pracy, - programy kształcenia dla osób dorosłych, - wsparcie dla placówek kształcenia ustawicznego, - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 10 proc. dotacji (do 5 tys. zł)
9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich	nabór trwa od 29.11.2007r./ I kwartał w kolejnych latach	do 50 tys. zł (brak wkładu własnego)	pobudzanie aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz rozwoju edukacji i wykształcenia	<ul style="list-style-type: none"> - pobudzanie inicjatyw na obszarach wiejskich, - działania informacyjne, szkoleniowe, doradcze podnoszące świadomość mieszkańców obszarów wiejskich, - zakup materiałów, urządzeń, sprzętu do 10 proc. dotacji (do 5 tys. zł)

13.3 Komunikacja społeczna i promocja

Informacja na temat Planu będzie przekazywana mieszkańcom w sposób ciągły poprzez:

- Zebrania Wiejskie,
- Posiedzenia Rady Miejskiej,
- Stronę internetową gminy www.polaniec.pl,
- Relacje w bezpłatnym miesięczniku,
- Tablice ogłoszeniowe.

Realizacja Planu musi opierać się na właściwym odbieraniu informacji zwrotnej, tak aby móc dobrze go modyfikować. Będzie kontynuowana współpraca z sektorem prywatnym i organizacjami pozarządowymi. Celem działań informacyjnych będzie:

- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich grup docelowych,
- zapewnienie bieżącego informowania o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań na poziomie Gminy,
- zapewnienie współpracy z instytucjami zaangażowanymi w monitorowanie i realizowanie Planu w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych poprzez wymianę informacji i wspólne przedsięwzięcia,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak internet, poczta elektroniczna, elektroniczna archiwizacja dokumentów, w celu usprawnienia komunikacji pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji Planu.

Wykorzystanie pomocy w ramach funduszy strukturalnych płynących z Unii Europejskiej uzależnione jest od poziomu świadomości w zakresie istnienia oraz możliwości pozyskania środków dla samorządów gminnych. W tym celu istnieje realna potrzeba konsekwentnego kształtowania pozytywnego wizerunku Planu Odnowy Miejscowości.

Realizacji polityki informacyjnej służyć mają następujące instrumenty:

- konferencje, seminaria, wykłady, warsztaty, prezentacje propagujące informacje o możliwościach wykorzystania środków unijnych,
- wizytacje projektów, ekspozycje projektów – mogą stanowić skuteczne metody prezentacji osiągnięć w zakresie realizacji inicjatyw z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej, a także informacje o projektach oraz ich promocja przez beneficjentów,
- współpraca z mediami.

13.3 Monitoring

Kluczowe znaczenie w monitorowaniu i stymulowaniu realizacji Planu posiada Burmistrz Miasta i Gminy. Jego główną rolą będzie monitorowanie przebiegu realizacji zadań zawartych w Planie oraz ewentualne interweniowanie w przypadku stwierdzenia opóźnień lub nieuzasadnionej rezygnacji z realizacji zadania. Monitoring na podstawie składanych informacji oraz efektów wdrażania będzie prowadziła Rada Miejska oraz poszczególne jej Komisje.

Tabela 11. Harmonogram monitorowania Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe

ZADANIE	ODPOWIEDZIALNI	TERMIN REALIZACJI
1. Przedkładanie raportów z przebiegu realizacji projektów i zadań zamieszczonych w Planie Odnowy Miejscowości.	Rada Sołecka	Raz do roku /w I kwartale/ na Zebraniu Wiejskim
2. Sprawozdanie z realizacji Planu Odnowy Miejscowości.	Burmistrz	Przed sesją absolutoryjną każdego roku oraz przed przyjęciem budżetu na kolejny rok
3. Organizacja debat strategicznych dla oceny jego aktualności.	Rada Sołecka	Raz na dwa lata

13.4 Aktualizacja

Organem uprawnionym do aktualizacji Planu jest Zebranie Wiejskie. Aktualizacja Planu Odnowy Miejscowości musi być następnie zatwierdzona przez Radę Miejską. Aktualizacja będzie się odbywać, co najmniej 1 raz do roku 2015.

PRZEWODNICZĄCY
RADY MIEJSKIEJ
Suy.
mgr Stanisław Łolo

BIBLIOGRAFIA

I. Podstawowe dokumenty.

1. Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Połaniec na lata 2007-2013, z dnia 27 listopada 2007r.
2. Program Odnowy Wsi dla Gminy Połaniec na lata 2007-2013 z dnia 27 listopada 2007r.
3. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Połaniec na lata 2007-2013 z dnia 27 listopada 2007 r.
4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Obszarów Wsi Brzozowo, Luszyca, Lęg, Tursko Małe i Tursko Małe Kolonia z dnia 30 marca 2005r.
5. Statut sołectwa Tursko Małe

II. Dane statystyczne.

1. Dane Urzędu Miasta i Gminy w Połańcu.

III. Źródła internetowe.

1. www.polaniec.pl
2. www.mapa.szukacz.pl
3. www.wikipedia.pl

S P I S T A B E L

Tabela 1. Powierzchnia oraz liczba mieszkańców poszczególnych sołectw w gminie Połaniec wg stanu na 31.12.2007 r.....	str.12
Tabela 2. Miejscowość Tursko Małe w statystyce stan na 31.12.2007 r.....	str.13
Tabela 3. Struktura ludności gminy Połaniec i miejscowości Tursko Małe wg wieku-stan na 31.12.2007 r.....	str.13
Tabela 4.Struktura działalności gospodarczych prowadzonych w miejscowości Tursko Małe.....	str.24
Tabela 5. Analiza SWOT.....	str.30
Tabela 6. Zadania inwestycyjne do realizacji w latach 2008-2015 wskazane przez mieszkańców miejscowości Turska Małe.....	str.36
Tabela 7. Zadania nie inwestycyjne.....	str.37
Tabela 8. Harmonogram rzeczowo-finansowy zadania priorytetowego.....	str.41
Tabela 9. Harmonogram wdrażania Planu Odnowy Miejscowości Tursko Małe.....	str.44
Tabela 10 Możliwości finansowania zadań z Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”	str.46
Tabela 11 Harmonogram monitorowania Planu Odnowy Miejscowości Łęg.....	str.49

SPIS FOTOGRAFI

1. Spotkanie strategiczne 01.07.2008r.- praca w grupach, fot. Rafał Graczkowski....str.7
2. Spotkanie strategiczne 01.07.2008r.- praca w grupach, fot. Rafał Graczkowski....str.7
3. Spotkanie strategiczne 01.07.2008r.- praca w grupach, fot. Rafał Graczkowski....str.8
4. Spotkanie wiejskie 30.07.2008r., fot. Anna Kluz.....str.10
5. Rezerwat „Zamczysko Turskie”, źródło www.edukacja.strefa.pl.....str.18
6. Remiza OSP Tursko Małe, fot. Rafał Graczkowski.....str.19
7. Plac przy remizie, fot. Rafał Graczkowski.....str.20
8. Droga nr XII/2 w kierunku Zamczyska Turskiego, fot. Rafał Graczkowski.....str.22
9. Wieńce dożynkowe, fot. Rafał Graczkowski.....str.26